

Zo veel duinwoorden ...

Omdat het mij tijdens het lezen steeds meer ging duizelen qua termen, maakte ik voor mezelf een lijstje. Wie weet ook behulpzaam voor anderen?

- Afzetting = proces waarbij sediment (zand, klei of slib) door water of wind wordt neergelegd.
- Bezinking = proces waarbij fijne sedimentdeeltjes, zoals klei of zand, langzaam naar de bodem zakken en zich ophopen. Dit gebeurt vooral in rustig water.
- Binnenduinen = oudere, vaak begroeide duinen die verder landinwaarts liggen en minder door wind en water worden beïnvloed dan buitenduinen. Ze zijn meestal stabiel en bestaan vaak uit struweel, bos of grasland.
- Buitenduinen = jongere duinen, dicht bij de kust, die voortdurend veranderen door wind en zeestromingen. Ze bevatten vaak pioniervegetatie zoals helmgras, dat helpt bij zandvastlegging.
- Duinafslag = proces waarbij stukken duin door storm of hoogwater worden weggeslagen.
- Duinenrij = langgerekte, parallel aan de kust lopende zandheuvel, vaak in meerdere rijen landinwaarts.
- Duinregel = smalle, langgerekte duinenrij, vaak gevormd door overheersende windrichtingen.
- Duinvallei = laaggelegen gebied tussen duinenrijen, vaak vochtiger en begroeid met duinvegetatie.
- Fortduin = hoog, stevig duin dat als natuurlijke verdediging diende, soms versterkt door menselijke bebouwing.
- Kopjesduin = klein, losstaand duin dat lijkt op een zandheuvel met een afgeronde top.
- Paraboolduin = hoefijzervormig duin met de 'open' kant tegen de wind in, vaak landinwaarts verplaatsend.
- Primaire duinen = eerste, jonge duinen die direct aan de kust ontstaan door zandopvoering en vegetatie zoals helmgras. Ze vormen de eerste barrière tegen de zee.
- Schor = begroeid gebied in het overgangsgedebied tussen zee en land, die regelmatig onder water lopen en begroeid zijn met zoutminnende planten zoals zeekraal en lamsoor.
- Secundaire duinen = oudere duinen die verder landinwaarts liggen en zich na de primaire duinen hebben gevormd. Ze zijn vaak stabiel en begroeid met struweel of bomen.
- Slik = modderig, laaggelegen gebied dat bij vloed onder water staat en bij eb droogvalt. Bestaat voornamelijk uit fijn slib en kleideeltjes.
- Slenk = natuurlijke geul of laagte in een slik of schor, waar water bij eb wegstroomt en bij vloed weer instroomt. Verschil met slik: een slik is een uitgestrekt, modderig gebied, terwijl een slenk de 'ader' is binnen dat landschap.
- Stuidijk = door de mens aangelegde duinenrij om zandverstuiving tegen te gaan en het achterland te beschermen.
- Strandwal = oude, door de zee opgeworpen zandbank die nu vaak permanent boven water ligt en begroeid is.
- Struweel = lage, dichte begroeiing van struiken en kleine bomen in de duinen.
- Zandbank = hoger gelegen zandophoping in zee, vaak permanent onder water.
- Zandplaat = ondiepe, zandige verhoging in zee of in een getijdegebied, die soms bij eb droogvalt en soms weer overspoeld wordt bij vloed.
- Zandverstuiving = gebied waar zand door de wind verplaatst wordt, vaak door verstoring van vegetatie, waardoor het landschap voortdurend verandert.
- Zeereepduinen = eerste en hoogste duinenrij direct achter het strand, die bescherming biedt tegen de zee.

Leeftijdsbepaling bij vogels.

Door Michael van Beveren.

Het bepalen van de leeftijden van vogels kan erg lastig zijn. Er moet namelijk gekeken worden naar het onderscheid tussen oude veren en nieuwe veren. Vogels ruïen (het verwisselen van oude veren naar nieuwe veren) eens in de zoveel tijd en door deze ruï kunnen zogenaamde ruicontrasten ontstaan tussen verschillende generaties veren. Aan de hand van dit soort ruicontrasten kan soms de leeftijd bepaald worden en dit is per soort verschillend. Meestal zijn bij zangvogels alleen de veren uit de eerste generatie onderscheidbaar van een tweede generatie en daarna niet meer. Er kunnen dan wel ruicontrasten te zien zijn, maar niet bepaald worden van welke generatie veren de oude en nieuwe veren zijn. Bij zangvogels is het contrast over het algemeen na de ruï in het voorjaar helemaal niet meer te zien, dus kan er alleen bepaald worden of het een eerste kalenderjaar, tweede kalenderjaar of na tweede kalenderjaar is. Er zijn echter ook soorten waarbij er tot het vierde kalenderjaar nog een leeftijd bepaald kan worden, bijvoorbeeld bij meeuwen. De vogels die groter zijn doen er vaak langer over om volwassen te worden omdat er minder haast is om geslachtsrijp te zijn; zij leven namelijk vaak langer dan zangvogels. Waar een koolmees of kleine karekiet gemiddeld ongeveer drie kwart jaar wordt, is de gemiddelde leeftijd van scholeksters ongeveer vijf jaar. Het op leeftijd brengen van grotere vogels in het veld kan een stuk makkelijker zijn (let op, niet altijd!) omdat er ook grotere verschillen te zien zijn tussen de leeftijden. Deze verschillen zijn vooral beter te zien met een camera waarmee de vogels te fotograferen zijn.

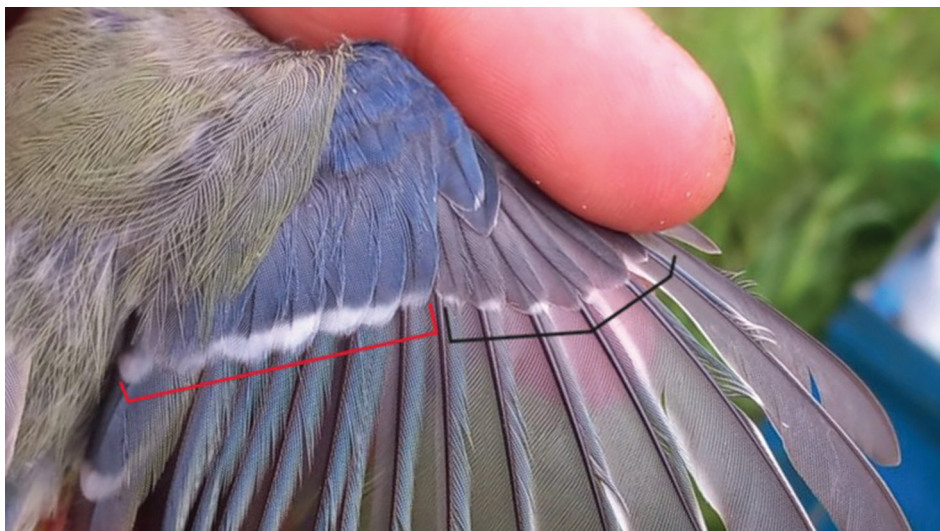
Zangvogels

Het op leeftijd brengen van zangvogels in het veld is lastig om te doen, daarom wordt nu behandeld hoe leeftijden bij vogels te bepalen zijn tijdens het ringen. Hierbij is de vogel in de hand en zijn de kenmerken veel makkelijker te bestuderen. Een deel van de kenmerken is soms ook in het veld toe

te passen, vooral ook weer met behulp van foto's.

Bij zangvogels is de structuur, kleur en grootte van de veren erg belangrijk. Vlak na het uitvliegen is vaak nog duidelijk te zien dat het een jonge vogel is door de losse veerstructuur, hele verse veren, andere kleuren dan "normaal" en soms nog de losse, gele huid in de mondhoek. Dat is vaak een stadium dat ze veel aan het verkennen zijn en leren zelfstandig eten te zoeken, maar nog wel in de buurt blijven van hun nest en ouders. Dit jeugdkleed waardoor de jonge vogels er anders uitzien zorgt ervoor dat ze niet door hun ouders het territorium uitgejaagd worden. Opvallend is bij soorten die erg territoriaal zijn, zoals roodborstjes, dat het jeugdkleed veel verschilt met het adulte kleed. Bij minder territoriale vogelsoorten, zoals staartmezen, hebben de jonge vogels veel minder verschillen met de oudere vogels.

Hoe verder na de geboorte, hoe lastiger het bepalen van de leeftijd vaak wordt. De jonge vogels ruïen na het verlaten van hun ouders veel lichaamsveren waardoor ze meer op de ouders gaan lijken. Bij sommige soorten is er dan tijdens de ruï of na de ruï nog contrast te zien. Dit is vaak te zien in de grote dekveren (ook wel armpendekveren genoemd), tussen de hand- en armpennen, tussen grote dekveren en handpendekveren en in de staart. Naar armpennen, handpennen, armpendekveren en handpendekveren wordt over het algemeen het meeste gekeken tijdens het ringen. Contrast tussen de twee verschillende generaties grote dekveren (van het jonge kleed naar het volwassen kleed) is vaak goed te zien aan de grootte- en kleurverschillen. Dit is over het algemeen na november bijna niet meer aanwezig, maar het kan zijn dat een veer als het ware vergeeten wordt te ruïen. Bij enkele soorten zoals pimpel- en koolmezen zit er in het eerste jaar kleurcontrast tussen de grote dekveren en handpendekveren. Bij de handpendekveren is vaak de slanke, spitse vorm en losse structuur belangrijk, bij volwassen vogels zijn ze vaak een stukje breder en hebben een

Ruicontrast bij een pimpelmees. Foto: Michael van Beveren.

dichtere, vaste structuur. Bij niet elke vogel is contrast binnen de veren even goed te zien, waardoor het lastig wordt een vogel op leeftijd te brengen. Denk bijvoorbeeld aan de Cetti's zanger, waarbij contrast in de grote dekveren bepaald moet worden op basis van een licht verschil in de kleur bruin in de grote dekveren. Alleen vanuit de juiste hoek in het juiste licht is dit contrast waar te nemen.

De staartvorm kan ook een goede indicatie zijn, jonge vogels hebben vaak slankere en puntigere staartpennen dan adulte vogels. Let op, er zijn altijd uitzonderingen, bij spreeuwen is het bijvoorbeeld deels andersom (jong is slank en rond, adult is breed en puntig). Vooral bij een vogel met adult ogende staartpennen moet ernaar gekeken worden of het een adulte of jonge vogel is, omdat vogels soms de staart verliezen, bijvoorbeeld tijdens een achtervolging met een sperwer. Een verloren staart groeit weer aan, maar doordat de vogels maar 1 generatie puntige en slanke staartpennen heeft, zullen dat ook bij een jonge vogel adulte veren zijn (breed en afgerond).

Bij soorten waarbij de leeftijd niet zeker kan worden vastgesteld kan soms een andere methode gebruikt worden, de schedelverbeening. Door de veren op de bovenzijde van de kop nat te maken en opzij de wrijven of aan de kant te blazen is soms te zien of de schedel dichtgegroeid is. Bij jonge vogels is de schedel namelijk nog niet altijd helemaal dichtgegroeid en zitten er ruimtes tussen de bovenste schedelplaten en direct onder de bovenste schedelplaten liggen bloedvaatjes. Door de dunne huid zijn deze schedelplaatjes en de ruimtes daartussen waarneembaar, het ziet er dan uit als lichte vlakjes met rode lijntjes ertussen. Het is voor elke vogel verschillend tot wanneer dit te zien is, het hangt er ook vanaf wanneer de vogel geboren is. De tussenruimtes groeien namelijk na een bepaalde tijd dicht.

Diverse rietvogels zoals kleine karekieten en sprinkhaanzangers ruïen in het najaar niet in Nederland, maar pas na de migratie in Afrika en bij deze vogels kan er in het najaar dan ook geen ruicontrast voorkomen. Ze zijn het makkelijkst op leeftijd te brengen door te kijken naar de slijtage. Omdat de oudere vogels de hele zomer al in hun verenkleed rondvliegen, hebben zij vaak een gesleten verenkleed. De jonge vogels vliegen nog

maar net rond en hebben dus een stuk minder gesleten veren. Vooral bij rietvogels is dit ook goed te zien, omdat in het dichte riet de veren erg snel slijten.

Een lange puberteit

Zangvogels doen er ongeveer een jaar over om volledig volwassen te worden, maar er zijn ook vogels die er langer dan een jaar over doen. Een mooi voorbeeld hiervan zijn meeuwen, door sommigen gevreesd, door anderen juist geliefd. Binnen de meeuwen zit ook nog verschil in hoelang het duurt voordat ze volwassen zijn. Een kokmeeuw heeft bijvoorbeeld na twee jaar zijn volwassen kleed, een zwartkopmeeuw na drie jaar en de grote meeuwen na vier jaar. In dit artikel zal er niet in enorm detail ingegaan worden op de leeftijden van meeuwen (dat kan weer een heel apart artikel worden), maar liefhebbers van meeuwen kunnen naar gull-research.org gaan voor alle informatie over meeuwen op een rijtje. Waar de leeftijdsherkenning bij meeuwen op neer komt, is dat ze vrij bruin beginnen en (vooral bij grote meeuwen) geleidelijk naar volwassen kleed ruïen. Bij reigers, sterns en veel zeevogels zijn er soms ook verschillende generaties armpennen, handpennen en dekveren te ontdekken, voornamelijk in de vleugels. Foto's maken van vliegende vogels en deze foto's bestuderen kan erg interessant zijn.

Anatidea

Bij *Anatidea* (zwanen, ganzen en eenden) werkt het ook weer anders, bij eenden zullen er vrijwel nooit oude pennen tussen nieuwe pennen te zien zijn. Zij ruïen namelijk al hun vleugelveren tegelijk. Ze kunnen hierdoor een tijdje niet meer vliegen en bij eenden krijgen de mannetjes het zogenaamde eclips kleed. Omdat ze niet kunnen vliegen ruïen ze lichaamsveren deels naar bruinere veertjes, waardoor volwassen mannetjes soms op jonge mannetjes of vrouwtjes

lijken en minder opvallen, daarbij is vluchten zonder de mogelijkheid om te vliegen veel moeilijker. Bij het bepalen van de leeftijd kan bij sommige soorten (zoals bij bergeenden) gekeken worden naar de vorm en kleur van de arm- en handpennen of patronen op het lichaam, omdat er daarbij meerdere jaren overheen gaan voordat ze een volledig adult kleed hebben. Ook zijn er soorten die sneller naar adult kleed gaan (zoals de wilde eend).

Roofvogels

Bij roofvogels zijn ook verschillende leeftijden waar te nemen. Specifiek bij de blauwe-, grauwe- en stepekiekendieven beginnen de vogels als bruine vogels. Zowel jonge mannen als vrouwen hebben een gelijkend patroon als adulte vrouw, maar dan met kleine verschillen in de bandering en kleur. Naar mate ze ouder worden veranderen ze steeds meer naar het adulte kleed, een vrouw wordt iets lichter met andere banderingen en de man wordt steeds grijsblauer van kleur. Bij zeearenden gaat het ook vrij makkelijk door te kijken naar de kleur van de staart, deze wordt elk jaar steeds lichter. Bij andere roofvogels is leeftijdsbepaling een stuk lastiger, maar het komt dan altijd neer op wat er eerder besproken is.

Rui bij een nijlgans. Foto: Michael van Beveren.